

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การฟ้อนผีเป็นความเชื่อเพื่อแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษของชาวล้านนา ซึ่งในภูมิภาคอื่นก็มีพิธีกรรมความเชื่อในผีบรรพบุรุษเช่นเดียวกัน เช่น ภาคกลางมีการรำผีมอญ ภาคอีสานมีการเล่นผีหึ่งกับผีโรง เป็นต้น ส่วนทางภาคเหนือมีการฟ้อนผีมดผีเม็ง ซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากต้นกำเนิดเดียวกันหรือเป็นการแพร่กระจายวัฒนธรรมทางความเชื่อเรื่องผี พิธีกรรมนี้ไม่ได้เป็นพิธีกรรมทางศาสนา ไม่เกี่ยวข้องใดๆ กับพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อของคนในสมัยโบราณที่นับถือผี บูชาสิ่งที่มองไม่เห็น (รัตนดาดา จินาจันทร์ และ วราภา เลหาเพ็ญแสง, 2547 : 85)

การฟ้อน “ผีมดผีเม็ง” ในจังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นจากแนวความคิดในเรื่องสังคมวัฒนธรรมของความเชื่อที่มีมานาน จนเป็นพิธีกรรมต่างๆ ในภาคเหนือ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างรูปแบบ วิธีการ ที่ก่อให้เกิดวิถีในการรวมเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกัน โดยใช้พิธีกรรมในด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องผีมดผีเม็ง ที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมในรูปแบบการฟ้อนและการสักการะเครื่องเช่น ไห้วต่อผีมดผีเม็ง ที่คอยปกป้องรักษาเชื้อสายเหล่ากอสู่ลูกหลานให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และรวมคนในท้องถิ่นยึดถือการทำความดี ไม่ทำผิดจารีตประเพณี มีการสุมทาลาโทษผู้ใหญ่ เพื่อความสุขความสบายใจ พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีมดผีเม็งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและผีเจ้านายในชุมชนของชาวล้านนา การให้ความหมายของพิธีกรรมเกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังดำเนินต่อไป ความเชื่อในความหมายของพิธีกรรมมักมีการลดบทบาทและลดความนิยมลงไปตาม โดยปัจจุบันความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ทำให้ความเชื่อของคนในท้องถิ่นล้านนาได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผีบรรพบุรุษ และผีอื่นๆ ในสังคมล้านนา มีความหมายและความเชื่อของพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลตามมาคือความต่อเนื่องในการสื่อสาร หรือคนส่วนใหญ่ไม่สนใจพิธีกรรมและความเชื่อในพิธีกรรมการฟ้อนผีมดผี

เมื่อก่อนแต่ก่อน อีกทั้งยังขาดกลุ่มที่เก็บรวบรวม ข้อมูลประเพณีต่างๆ ในรูปแบบสื่อ โดยทั่วไปจะบันทึกในหนังสือและวารสารเพียงผ่านตา หรือด้วยการเก็บรวบรวมสื่อต่างๆ ขาดหาย เนื่องจากไม่ได้จารึกพิธีกรรมนี้ไว้ตั้งแต่อดีต อีกทั้งมีคนต่างถิ่น ต่างภูมิภาค ต่างวัฒนธรรมได้เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนของล้านนามากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านที่อยู่อาศัย การละเลยไม่ได้ปฏิบัติพิธีฝังศพเมื่อก่อนในสายตระกูลอย่างเคร่งครัดเหมือนในอดีต ตลอดจนมีวัฒนธรรมหลายๆ แห่งเข้ามาเปลี่ยนแปลง จนทำให้ไม่มีพิธีพื้อมฝังศพเมื่อก่อนให้เห็นกันได้ง่ายเหมือนแต่ก่อน และ พิธีกรรมนี้มักมีค่าใช้จ่ายมากในการจัดแต่ละครั้ง ทำให้คนรุ่นหลังขาดความรู้ ความเข้าใจในประเพณีพื้อมฝังศพเมื่อก่อน

ดังนั้นการถ่ายทอดพิธีกรรมความเชื่อ ผ่านสื่อภาพยนตร์สารคดีประเพณีการพื้อมฝังศพเมื่อก่อนแบบล้านนา มีความจำเป็นที่จะผลักดัน ให้เกิดการอนุรักษ์ และทำให้รู้ถึงความหมายของประเพณีที่สำคัญของชาวล้านนา ผู้วิจัยจึงได้วิจัย พิธีกรรมความเชื่อในการพื้อมฝังศพเมื่อก่อน แบบล้านนา รวมทั้งสื่อภาพยนตร์สารคดีเรื่องประเพณีการพื้อมฝังศพเมื่อก่อนแบบล้านนาด้วย เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ในพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีของชาวล้านนา ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมอันจะเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่แสดงถึงการสืบทอดการเคารพต่อบรรพบุรุษคือ การสอนให้คนประพฤติให้ถูกต้องตามจารีตประเพณี ซึ่งจะช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานความเชื่อในประเพณีที่มีความแตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อหาประสิทธิภาพของภาพยนตร์สารคดี ประเพณีพื้อมฝังศพเมื่อก่อน
2. เพื่อหาประสิทธิผลของภาพยนตร์สารคดี ประเพณีพื้อมฝังศพเมื่อก่อน
3. เพื่อหาความพึงพอใจของผู้ชมหลังการชมภาพยนตร์สารคดี ประเพณีพื้อมฝังศพเมื่อก่อน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ผู้ชมสนใจ ภาพยนตร์สารคดีประเพณีการพื้อม ฝังศพเมื่อก่อน แบบล้านนา
2. ทำให้ผู้ชมเข้าใจ ประเพณีการพื้อม ฝังศพเมื่อก่อน แบบล้านนา
3. สื่อภาพยนตร์สารคดีประเพณีการพื้อม ฝังศพเมื่อก่อน แบบล้านนาได้รับการเผยแพร่ ซึ่งแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย เพื่อสร้างความตระหนักและให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาแบบล้านนาที่สืบทอดกันมานาน

1. ด้านเนื้อหา

เนื้อหาเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อในการฟ้อนผีมดผีเม็ง ดังนี้

1. ความเป็นมาของการประกอบพิธีกรรม
2. ประเพณีการฟ้อนผีในแบบล้านนา
3. ความหมายของผีในแบบล้านนา
4. การจัดการเครื่องเซ่น เครื่องสังเวย ปัจจัยต่างๆ ในพิธีการฟ้อนผี
5. ขั้นตอนในการประกอบพิธีการฟ้อนผี

2. ด้านกลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญ ใช้ทดสอบสื่อภาพยนตร์สารคดี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาจำนวน 2 คน ด้านเทคนิคการถ่ายภาพนิ่งจำนวน 1 คน ด้านเทคนิคการถ่ายภาพเคลื่อนไหวจำนวน 1 คน และเทคนิคด้านเสียงจำนวน 2 คน รวม 6 คน
2. กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลช้างเผือก หมู่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน

ข้อตกลงเบื้องต้น

พิธีกรรมความเชื่อในการฟ้อนผีมดผีเม็งแบบล้านนา จะนำเสนอเฉพาะการฟ้อนผีมดผีเม็งของจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านขอบเขตด้านข้อมูลเน้นศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เป็นอันดับแรก

นิยามศัพท์เฉพาะ

ล้านนา หมายถึง ดินแดนที่เรียกกันในภาคเหนือตอนบนของไทย มีภาษาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก เป็นคนไทยวน ลัวะ ของ ไทลื้อ ไทเงี้ยว ฯลฯ

พิธีกรรมความเชื่อ หมายถึง การใช้กิจกรรมเพื่อการแสดง ทำให้คนหลายคนมีความเชื่อร่วมกันโดยกระทำอย่างมีแบบแผน

ผีป่วน หมายถึง ผีบรรพบุรุษ หรือ ผีประจำตระกูล ซึ่งเป็นผู้ของปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนใหญ่ได้ล่วงลับไปเป็นเวลานานจนจำไม่ได้ว่าเมื่อไรและเชื่อว่าวิญญาณผีบรรพบุรุษจะสิงสถิตคอยปกป้องลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข

ผีผดผีเม้ง หมายถึง ผีในกลุ่มผีบรรพบุรุษในความเชื่อของชาวล้านนา

ผีดี หมายถึง ผีที่ช่วยคุ้มครองดูแล เช่นผีป่วน ผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์

ผีร้าย หมายถึง ผีที่ไม่ดีจะเข้ามาทำร้าย เช่น ผีโพง ผีสื่อ ตามความเชื่อของคนล้านนา

การฟ้อนผี หมายถึง การรำรำที่สวยงาม ผู้รำมักแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง

ลงผี หมายถึง การเข้าทรง

เครื่องเซ่น สักวैया หมายถึง ของที่จะนำไปใช้ประกอบพิธี เพื่อทำการเซ่นไหว้บูชา

ผ้าม หมายถึง แทนประรำพิธี ในการประกอบพิธีฟ้อนผี

เม้ง หมายถึง กลุ่มชนชาติมอญ

การผลิตสารคดี หมายถึง การสร้างและออกแบบสื่อสารคดี

สมมุติฐานการวิจัย

1. สื่อสารคดี พิธีกรรมความเชื่อ การฟ้อนผีผดผีเม้ง มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับดีขึ้นไป
2. สื่อสารคดี พิธีกรรมความเชื่อ การฟ้อนผีผดผีเม้ง มีประสิทธิผลในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในพิธีกรรมการฟ้อนผีผดผีเม้งของผู้ชมหลังรับชมสื่อสูงกว่าก่อนชม
3. ผู้ชมมีความพึงพอใจต่อสื่อสารคดี พิธีกรรมความเชื่อ การฟ้อนผีผดผีเม้ง อยู่ในระดับพึงพอใจมาก